

УДК 376.018.3-056.26-053.5

Олена Савчук
аспірант Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
olenkasavchuk1974@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5294-3751
Вул. Берлінського 9, м. Київ
04060, Україна

Olena Savchuk
postgraduate
Institute of Special Pedagogy and Psychology
named Mykola Yarmachenko of the National Academy of Pedagogical Sciences of
9 Berlinsky st., Kyiv,
04060, Ukraine

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
м. Київ, Україна
вул. Берлінського 9, м. Київ,
04060, Україна

Institute of Special Pedagogy and Psychology
named Mykola Yarmachenko of the National Academy of Pedagogical Sciences of
Ukraine, Kyiv Ukraine
9 Berlinsky st., Kyiv,
04060, Ukraine

ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

THE PROBLEM OF ORGANIZING AN EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN THE CONDITIONS OF AN EDUCATIONAL AND REHABILITATION CENTER

Анотація. Стаття присвячена проблемі створення освітнього середовища в умовах освітніх закладів нового типу, зокрема, навчально-реабілітаційних центрів, розробці та апробації основних компонентів освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами.

У роботі розкрито сутність поняття «освітнє середовище» як сукупності об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти, систему впливів і умов формування особистості, а також

можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні. Охарактеризовано соціально-педагогічні та спеціальні (корекційні) підходи щодо визначення освітнього середовища, які базуються на комплексному підході до організації реабілітаційного процесу та поєднують як традиційні так і інноваційні, вітчизняні й світові здобутки психології, педагогіки та спеціальної освіти.

У статті зроблено акцент на створенні середовища, у якому будуть формуватися усі компетентності (мовна, математична, фізична, міжособистісна, внутрішньо особистісна, природнича тощо) та відчуття дитини з особливими потребами.

Визначено основні компоненти освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами, в основі яких закладено принцип організаційно-психологічного поєднання програм психологічної та соціально-педагогічної реабілітації, що окреслюють основні напрямки діяльності закладів.

Автором обґрунтовано, що провідна роль у створенні освітнього середовища належить педагогові, від його готовності до такої діяльності прямо залежить ефективність освітнього середовища як фактору розвитку особистості дитини. Встановлено, що освітнє середовище разом зі зміною соціального оточення теж динамічно трансформується, тому педагоги спроможні його змінювати адекватно новим вимогам лише за умови власного професійного зростання.

***Ключові слова:** освіта, спеціальна педагогіка, Нова українська школа, інклюзивне навчання, супровід, особливі освітні потреби.*

Abstract. The article is devoted to the problem of creating a comprehensive model of the educational environment in a new type of educational institutions, in particular, training and rehabilitation centers, development and testing of the main components of the educational environment for children with special educational needs.

The essence of the concept of «educational environment» as a set of objective external conditions, factors, social objects necessary for the successful functioning of education, the system of influences and conditions of personality formation, as well as opportunities for its development, which are contained in social and spatial -subject environment. Socio-pedagogical and special (correctional) approaches to determining the educational environment are characterized, which are based on a comprehensive approach to the organization of the rehabilitation process and combine both traditional and innovative, domestic and world achievements of psychology, pedagogy and special education.

Emphasis is placed on creating an environment in which all competencies (linguistic, mathematical, physical, interpersonal, intrapersonal, natural, etc.) and feelings of a child with special needs will be formed.

The main components of the educational environment for children with special educational needs are identified, which are based on the principle of organizational and psychological combination of programs of psychological and socio-pedagogical rehabilitation, outlining the main activities of institutions.

It is substantiated that the leading role in creating an educational environment belongs to the teacher, the effectiveness of the educational environment as a factor in the development of the child's personality directly depends on his readiness for such activities. It is established that the educational environment together with the change of the social environment is also dynamically transformed, so teachers are able to change it adequately to the new requirements only if their own professional growth.

***Keywords:** education, special pedagogy, New Ukrainian school, inclusive education, support, special educational needs.*

Актуальність проблеми дослідження. Зміна ставлення суспільства до осіб з інвалідністю впливає на політику кожної окремої держави, на її нормативно-правову базу. За роки незалежності в Україні розроблено нормативне забезпечення надання допомоги дітям з особливими освітніми потребами (ООП). Законодавчі акти як на рівні державних, так і місцевих органів влади передбачають різні форми організації допомоги такій категорії дітей.

Реформування системи освіти в Україні спрямоване на вдосконалення освітнього процесу, одним із основних завдань якого є створення належних умов для всебічного розвитку дитини з особливими освітніми потребами, її соціалізації та включення у загальноосвітній простір.

На реалізацію цих положень спрямована Конституція України, Закон України «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011), наказ Міністерства освіти України «Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів» (2013), Державна національна програма «Освіта (Україна XXI ст.)» (1993), Національної програми «Діти України» (1996),

ратифіковані Верховною Радою України міжнародні нормативно-правові акти, зокрема, Конвенція ООН «Про права дитини» (1991), «Стандартні правила забезпечення однакових можливостей для інвалідів» (1993), Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр, затвержені Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 221 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1132), нормативно-правове забезпечення Нової української школи, інші нормативні акти, що регулюють забезпечення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах навчально-реабілітаційного центру.

На сьогодні мережа закладів загальної середньої освіти сприяє наданню належного рівня освітньо-реабілітаційних послуг у спеціальних школах-інтернатах (пансіонах), навчально-реабілітаційних центрах, класах з інклюзивним навчанням, спеціальних класах у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), що вимагає добору відповідних форм, методів і засобів організації освітнього процесу, створення сприятливих умов для розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти основна увага вчених зосереджується на важливості максимально раннього виявлення порушень та надання своєчасних послуг (рання діагностика; комплексний підхід до організації допомоги дітям та їх родинам; варіативність форм надання освіти та методичних підходів до навчання; гнучкість змісту та індивідуалізація процесу навчання і виховання).

Основні засади навчання та розвитку осіб з особливими освітніми потребами, методи та підходи до навчання таких дітей, становлення системи спеціальної освіти, висвітлено у працях багатьох вчених, зокрема В. Жук, В. Засенка, Н. Засенко, Л. Борщевської, В. Литвинової, К. Луцько, Е. Пуцина, О. Таранченко, О. Федоренко, В. Шевченка, М. Шеремет та ін.

Важливим теоретичним підґрунтям дослідження є праці науковців, які розкривають сутність організації освітньо-реабілітаційного процесу для дітей з особливими освітніми потребами (Є. Данілавічюте, В. Жук, В. Засенко,

А. Колупаєва, С. Кульбіда, С. Литовченко, В. Литвинова, Л. Прохоренко, О. Таранченко, О. Федоренко, В. Шевченко).

Реалізація права на освіту та успішна інтеграція в суспільство дітей з особливими освітніми потребами можлива в навчально-реабілітаційних центрах (НРЦ), кількість яких в Україні постійно зростає. У закладах такого типу освітній процес поєднує психолого-педагогічні, реабілітаційні та корекційно-розвиткові технології. Водночас зміни в сучасній освіті вимагають оновлення та модифікації усіх процесів, які відбуваються у системі навчання дітей з ООП. Відповідно до Концепції Нової української школи, вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, зокрема, першочерговим напрямом є створення належного освітнього середовища з метою оптимального розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами та корекції порушень розвитку в умовах навчально-реабілітаційного центру.

У реаліях Нової української школи створення освітнього середовища здатне забезпечити формування основ нового культурно-освітнього та соціально-педагогічного мислення. Такий підхід дає підстави розглядати поняття освітнього середовища як відображення єдності соціокультурного і духовного життя суспільства та безперервної системи освіти (Концепція НУШ, 2016).

Істотними характеристиками цього середовища є гнучкість, різноманітність, доступність у часі та просторі, які забезпечують дитині розуміння саме себе і навколишнього середовища, сприяють виконанню його соціальної ролі. Головною цінністю освіти стає розвиток в людині потреби і можливості вийти за межі того, що вивчається, здібності до самореалізації творчого потенціалу, спрямованості на саморозвиток і самоосвіту. Таке уявлення діаметрально змінює підхід до освіти, особливо в його прогностичній інтерпретації: головне не система жорстко детермінованих освітніх установ по суті, що обмежує свободу вибору, а дитина, для якої свідомо обирається індивідуальна освітня траєкторія відповідно до її інтересів і здібностей, що визначається її особливими освітніми потребами.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні організаційних умов та створенні освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Методи дослідження: Для досягнення поставленої мети та розкриття тематики були використані методи пошуку, аналізу, систематизації та узагальнення дослідженого матеріалу.

Створення оптимального освітнього середовища в навчально-реабілітаційному центрі потребує розробки відповідних освітніх моделей, які б забезпечували потреби усіх категорій дітей з особливими потребами впродовж усього періоду перебування в закладі, починаючи з раннього віку до здобуття загальної середньої освіти.

Важливо відзначити, що навчально-реабілітаційний центр є закладом загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема зумовленими складними порушеннями розвитку, їх інтеграція в суспільство шляхом здійснення комплексних реабілітаційних заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, здобуття освіти відповідного рівня, розвиток та корекцію порушень (Положення про навчально-реабілітаційний центр, 2019). Діяльність закладу такого типу сприяє також включенню до загальноосвітнього простору дітей з ООП, їх підготовку та супровід в умовах інклюзивного навчання.

Комплексна система допомоги дітям із ООП визначає систему роботи з ними на рівні навчально-реабілітаційного центру: створення такої освітньо-реабілітаційної моделі, яка забезпечувала б умови для своєчасної індивідуальної соціальної та психолого-педагогічної допомоги кожній дитині. До основних функцій цієї системи належать наступні: поглиблена діагностика, яка доповнює і конкретизує результати загальної; формування психологічних і психофізіологічних передумов навчальної діяльності тощо; реалізація загальноосвітніх завдань у педагогічному процесі; соціальна реабілітація; проведення корекційної роботи; збереження і зміцнення соматичного й нервово-психічного здоров'я дітей (Литовченко, 2017).

Основним завданням навчально-реабілітаційного центру є формування соціалізованої життєво компетентної особистості дитини з особливими потребами, орієнтованої на збереження здоров'я, розвиток творчих здібностей, здатної до реалізації внутрішнього потенціалу, професійної діяльності на основі сімейно-культурних цінностей, педагогіки взаємодії та партнерства.

Цінності, які реалізуються у закладі:

- Дитиноцентризм
- Модернізація та інновація
- Професіоналізм
- Орієнтація на можливості та здібності дитини
- Повага та довіра
- Соціальна самореалізація
- Особистісна та професійна самореалізація
- Партнерська взаємодія
- Комфортне та толерантне середовище

Метою діяльності центру є забезпечення реалізації права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими особливостями їхнього психофізичного розвитку, їх інтеграція в суспільство шляхом здійснення комплексних реабілітаційних, абілітаційних заходів та допрофесійної підготовки, спрямованих на соціалізацію, реалізацію внутрішнього потенціалу, корекцію порушень.

Завдання, які виконує заклад у системі освіти:

- здобуття дітьми з особливими потребами дошкільної, початкової та загальної середньої освіти з урахуванням особливостей їх психофізичного розвитку та відповідно до освітньої програми закладу;
- формування безпечного психологічно комфортного, розвиваючого, творчого освітнього простору для навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами;
- застосування новітніх освітніх та реабілітаційних технологій;
- інтенсифікація навчально-виховної, корекційної та соціальної роботи;

- удосконалення системи матеріально-технічного та дидактичного забезпечення освітньо-реабілітаційного процесу;
- здійснення роботи щодо диференціації освіти, створення умов для формування індивідуальних освітніх маршрутів дітей з особливими освітніми потребами;
- удосконалення системи активного включення сім'ї у процес самовизначення та самореалізації учнів;
- здійснення навчання та виховання учасників освітнього процесу, зорієнтованого на систему національних та загальнолюдських цінностей;
- спрямування орієнтації учнів на професійний розвиток;
- підвищення фахового розвитку педагогічних кадрів, мотивація до творчої педагогічної діяльності.

Прикладом функціонування спеціального закладу нового типу є комунальний загальноосвітній навчальний заклад «Чернівецький обласний навчально-реабілітаційний центр № 1» (ЧОНРЦ № 1), який був створений у 2011 році на базі спеціальної школи для глухих дітей. Заклад є постійним партнером відділу освіти осіб із порушеннями слуху Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Особливості структури центру полягають у тому, що у межах середньої загальноосвітньої школи-інтернату передбачено три варіанти здобуття освіти, а саме: загальноосвітня підготовка та корекційно-розвивальне навчання, компенсаторно-адаптаційне навчання, реабілітаційне та абілітаційне навчання (індивідуально сплановане навчання для дітей зі складними комплексними порушеннями); функціонують відділення медичної реабілітації, корекційно-виховної роботи та розвитку дитини, професійно-технічної освіти, соціально-психологічна служба. Послуги центру: супровід дітей з ООП, які навчаються за інклюзивною та індивідуальною формами навчання; інформаційно-методичні послуги для громади та фахівців; комплексна діагностика дітей з особливими потребами; комплексна реабілітація; програма консультування батьків. Налагоджено роботу зі змінним контингентом вихованців, у дошкільному

відділенні та початковій школі функціонують групи та класи для дітей з кохлеарними імплантатами (КІ), одним із завдань яких є підготовка та супровід дітей в інклюзивному просторі.

Прикладом супроводу інклюзивного навчання може слугувати той факт, що із 2013 року на базі дошкільного відділення ЧОНРЦ №1 вперше в Чернівецькій області було створено групу для дітей з кохлеарними імплантами. На даний час у центрі функціонують дві дошкільні групи та перший клас для дітей з КІ. Послуги, які надаються таким дітям у центрі:

- первинна психолого-педагогічна діагностика;
- супровід сім'ї дитини з КІ;
- здійснення ранньої корекційної роботи з розвитку слухового сприймання та формування вимови;
- розвиток пізнавальної діяльності та психічних процесів (сприймання, уваги, пам'яті, мислення);
- створення умов для подальшої соціалізації дитини;
- супровід дітей з КІ, які навчаються за інклюзивною формою.

Впродовж цього часу надано реабілітаційні послуги дітям з кохлеарними імплантатами, які продовжують навчання у початкових та середніх класах НРЦ. Здобувачі освіти з КІ, які навчаються в ЗЗСО та закладах дошкільної освіти за інклюзивною формою, також отримують послуги з комплексної психолого-педагогічної реабілітації на базі центру. Між центром та ЗЗСО укладені угоди про надання корекційних послуг спеціалістами центру. Співпраця розпочинається з консультування педагогів та асистентів вчителів. Надаються практичні рекомендації адміністрації закладів, педагогам, психологам, соціальним педагогам та батькам. У першу чергу виникає питання, за якими програмами та методиками потрібно працювати з дітьми з порушеннями слуху з КІ, але не менш важливим є питання створення відповідного освітнього середовища для даної категорії дітей, що є обов'язковою умовою успішного розвитку та соціалізації дитини з ООП.

Одним із основних напрямів роботи сучасних НРЦ є створення освітнього середовища, що потребує додаткового обґрунтування та дослідження.

Багатьма науковцями освітнє середовище визначається як сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти, систему впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні. Це середовище складає поле впливів на дитину: педагогічних, виховних, освітніх, професійних, соціокультурних (Гонтаровська, 2012).

Вітчизняні та зарубіжні науковці й практики трактують освітнє середовище як частину життєвого, соціального середовища людини, яка виявляється у сукупності усіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку; є певним виховним простором, в якому здійснюється розвиток особистості. Освітнє середовище вивчали як зарубіжні (Дж. Гібсон, У. Мейс, Т. Менг, М. Турвей, В. Ясвін та інші), так і вітчизняні (Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, С. Максимова, О. Пехота, В. Рибалка, В. Семиченко, В. Серіков, С. Сисоєва та інші) дослідники.

Ученими доведено, що провідна роль у створенні освітнього середовища належить педагогові, від його готовності до такої діяльності прямо залежить ефективність освітнього середовища як фактору розвитку особистості дитини. Встановлено, що освітнє середовище разом зі зміною соціального оточення теж динамічно трансформується, тому педагоги спроможні його змінювати адекватно новим вимогам лише за умови власного професійного зростання.

Для того, щоб освітнє середовище навчально-реабілітаційного центру сприяло самореалізації кожного учня з особливими потребами, діяльність закладу повинна бути спрямована на те, щоб кожен учень міг:

- розвинути здібності критичного мислення й незалежного висловлювання;
- поповнити знання у сферах, які цікаві учневі й розкривають перед ним нові горизонти пізнання;

- розвивати спроможність приймати самостійні рішення;
- оволодівати необхідними навичками з базових та профільних предметів;
- навчити радіти навчанню й поважати освіту;
- розвинути свій емоційний інтелект;
- отримати необхідну індивідуальну педагогічну підтримку;
- розвинути самосвідомість кожного учня як самостійної особистості і як члена колективу;
- зберегти і зміцнити моральне, фізичне і психічне здоров'я вихованців;
- сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку та самореалізації всіх учасників навчально-виховного процесу.

Робота з учнями з особливими потребами будуватиметься на використанні нових підходів, які переносять акцент не на накопичення знань, а на формування ключових компетентностей та технологій розумової праці. Співпраця педагога та дитини, партнерство, спільний процес пізнання і відкриттів, постійне створення ситуації успіху – це основні умови для успішної самореалізації дитини з ООП в освітньому середовищі. Необхідно, щоб дитина чи підліток не лише володіли сумою знань зі шкільних предметів, але й усім досвідом демократичних відносин у суспільстві, навичками управління собою, своїм життям у колективі, вміння брати відповідальність за свою діяльність. Для цього вектор діяльності повертаємо на виховання готовності кожного учня до вирішення власних завдань, визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів та інтересів відповідно до можливостей.

Дослідження засвідчили, що існує декілька типів освітніх середовищ, які необхідно розглядати як цілісне явище, оскільки вони одночасно взаємно проникають і взаємодіють між собою, взаємозбагачують один одного, а саме: середовище, що орієнтоване на створення умов для розвитку особистісних якостей: здоров'язберігаюче, культуротворче, естетично розвиваюче, середовище становлення морального досвіду, середовище розвитку і саморозвитку особистості та ін (Габа, 2011).

Створити найефективнішу модель реабілітаційно-освітнього простору – це, насамперед, знайти найкращі ідеї, що були втілені в життя, а далі застосувати ті, що найбільше відповідають потребам. Проте психолого-педагогічні засади формування освітнього середовища, які б базувалися на комплексному підході до організації реабілітаційного процесу в умовах навчально-реабілітаційного центру, повинні поєднувати як традиційні так і інноваційні, вітчизняні й світові здобутки психології та педагогіки.

Сутність даної системи полягає у створенні середовища, у якому будуть формуватися усі компетентності (мовна, математична, фізична, міжособистісна, внутрішньо особистісна, природнича тощо) та відчуття дитини з особливими потребами.

Пріоритетним принципом створення освітнього середовища постає організаційно-психологічне поєднання програм психологічної та соціально-педагогічної реабілітації, що окреслює основні напрямки діяльності закладу.

Основними компонентами освітнього середовища є:

1. Забезпечення нешкідливих умов для здійснення освітнього процесу у відповідності до санітарних вимог та інших нормативних актів, що стосуються облаштування та утримання території, будівель та приміщень закладу.

2. Використання спеціального навчального обладнання у навчальних та спеціалізованих приміщеннях.

3. Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення закладу відповідно до потреб дітей з особливими потребами.

4. Формування в учасників освітнього процесу медіаграмотності, вміння розпізнавати можливі ризики в інформаційному просторі.

5. Адаптація учнів та розробка власних підходів та методик для комфортної інтеграції учнів до освітнього процесу.

6. Адаптація педагогічних працівників до професійної діяльності у закладі для дітей з особливими потребами.

7. Створення психологічно-комфортного середовища для учнів, їхніх батьків та педагогічних працівників та організація освітнього процесу на принципах партнерства, взаємодії та недискримінації.

8. Забезпечення максимальної придатності освітнього процесу та середовища для усіх дітей (принцип універсального дизайну) та здійснення у кожному конкретному випадку, залежно від індивідуальних потреб учнів, необхідні модифікації дизайну середовища, програм, навчальних матеріалів тощо (принцип розумного пристосування).

9. Застосування педагогічними працівниками новітніх освітніх методик та технологій роботи з дітьми із порушеннями слуху, реалізація корекційної спрямованості навчання (через корекційно-розвиткові заняття та навчальний процес).

10. Налагодження координації та командного підходу до розроблення індивідуальних навчальних планів для дітей з особливими потребами.

11. Співпраця з родинами учнів з особливими освітніми потребами, залучення їх до команди фахівців та надання необхідного супроводу під час навчання.

12. Мотивація учнів через освітнє середовище до оволодіння ключовими компетентностями, у тому числі, здорового та екологічного способу життя та фізичного розвитку.

13. Роль бібліотеки (медіатеки) як важливої складової освітнього середовища, яка може використовуватися як інформаційний центр із створенням осередків для індивідуальної, групової роботи, читання.

У практиці організації освітнього середовища доводиться зустрічатися з об'єктивними труднощами фінансового порядку, відсутністю нормативно-методичного забезпечення, недостатнім рівнем підготовки фахівців. Актуальними залишаються питання підготовки кадрів для роботи з дітьми з особливими потребами, пропаганди знань про дітей з особливими потребами серед педагогів загальноосвітніх закладів, батьків і населення. На сьогодні актуальною, але недостатньо розробленою, є проблема об'єднання всіх напрямків роботи щодо

компенсації, корекції та реабілітації в умовах навчально-реабілітаційного центру в єдину систему. Ідея комплексного підходу в наданні послуг дітям з порушеннями розвитку полягає в налагодженні взаємозв'язку в роботі між різними структурами, що займаються цими питаннями та, насамперед, між соціально-психологічною та освітньою сферами (Литовченко, 2017).

З урахуванням цього підходу актуальною є комплексна модель освітнього середовища для дітей з ООП. Основна сутність цієї моделі – фокусування уваги міжгалузевих структур і фахівців різних профілів (психологів, педагогів, соціальних працівників та інших) на проблемах дитини та її родини, інноваційному змісті та технологіях корекційно-реабілітаційної роботи, які б забезпечували ефективність і результативність корекції мовлення, розвитку пізнавальної діяльності та успішної підготовки дітей до самостійного життя (Таранченко, 2015).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, успішна організація освітнього середовища у навчально-реабілітаційному центрі значною мірою залежить від певних факторів – внутрішніх і зовнішніх, які зумовлюють напрямки його діяльності. Саме системний підхід може забезпечити ефективність досягнення основних цілей закладу. До факторів, які мають прямий вплив на діяльність закладу, належать: дитячий контингент, кадри, технології, завдання, а також такі фактори, які не мають прямого впливу, хоча від них значною мірою залежить досягнення кінцевого результату: стан і рівень економічного розвитку суспільства (фінансування), соціокультурні (зміст освіти) та політичні (законодавчі акти) зміни, досягнення психолого-педагогічної науки, передовий досвід (технології навчання та виховання) організації корекційно-реабілітаційної допомоги.

У реаліях сучасної освіти створення освітнього середовища здатне забезпечити формування основ нового культурно-освітнього та соціально-педагогічного мислення. Такий підхід дає підстави розглядати поняття освітнього середовища як відображення єдності соціокультурного і духовного життя суспільства та безперервної системи освіти.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр» від 06.03.2019 № 221 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1132).
2. Гонтаровська Н.В. (2012). Теоретичні та методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра. Київ. 4000 с.
3. Габа І.М. (2011). Вплив освітнього середовища ВНЗ на професійний розвиток особистості. Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ. XIII. 6. 74-82.
4. Литовченко С.В. (2017). Навчально-реабілітаційний центр як сучасна форма організації освіти дітей з порушеннями слуху. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 1. 78-85.
5. Таранченко О.М., Федоренко О.Ф. (2015). Концепція розвитку системи освіти дітей із порушеннями слуху в Україні. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 1. 27-33.
6. Концепція нової української школи. (2016).
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. (2017). Голос України. (№ 178-179). 60–61.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. (2005). Київ-Ірпінь. 1728 с.
9. Данілавичюте Е.А. (2018). Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. (87). 7-18.
10. Драгнев Ю.В. (2011). Інформаційно-навчальне середовище як чинник професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 1. 94-99.
11. Засенко В., Прохоренко Л. (2019). Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. *Рідна школа*. 3–4. 48–52.
12. Засенко В.В., Колупаєва А.А., Таранченко О.М. (2016). Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Київ. 68-77.
13. Литовченко С.В. (2020). Перспективи розвитку спеціального закладу освіти (за матеріалами обговорення із педагогами). Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 4. 136-143.
14. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. (2016). Національна академія педагогічних наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ. 2016. 448 с. (До 25-річчя незалежності України).
15. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. С.В. Кульбіда, С.В. Литовченко та ін. (2019). Харків. 216.
16. Моїсєнко Р.О., Педан В.Б., Бережний В.В. (2005). Організаційно-методичні основи медико-соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Випуск III. Збірник наукових праць. Київ. 24-29.

17. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87. Верховна рада України.) Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 20.10.2020).
18. Таранченко О.М., Литовченко С.В. Федоренко, Жук В.В., Литвинова В.В., Шевченко В.М. (2018). Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології. Навчально-методичний посібник. Харків. 7-12.
19. Федоренко О.Ф. (2015). Педагогічний супровід молодших школярів зі зниженим слухом в умовах інклюзивного навчання, дис. канд. наук., Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. Київ. 22 с.
20. Шеремет М.К. (2007). Актуальні проблеми спеціальної освіти. Науковий часопис. 36. наукових праць. Київ. 7. 79-81.

References

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia polozhennia pro spetsialnu shkolu ta Polozhennia pro navchalno-reabilitatsiyni tseentr» vid 06.03.2019 № 221 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the provision on the special school and the provision on the training and rehabilitation center] (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystopada 2021 r. № 1132). (in Ukrainian)
2. Hontarovska N.V. (2012). Teoretychni ta metodychni zasady stvorennia osvitnoho seredovyschcha yak faktor rozvytku osobystosti shkoliara. [Theoretical and methodological foundations of creating an educational environment as a factor in the development of personality of a schoolchild]. Kyiv. 4000 s. (in Ukrainian)
3. Haba I.M. (2011). Vplyv osvitnoho seredovyschcha VNZ na profesiyni rozvytok osobystosti. [The impact of the educational environment of the university on the professional development of the individual] Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy. Kyiv. XIII. 6. 74-82. (in Ukrainian)
4. Lytovchenko S.V. (2017). Navchalno-reabilitatsiyni tseentr yak suchasna forma orhanizatsii osvity ditei z porushenniamy slukhu. [Educational rehabilitation center as a modern form of education for children with hearing impairments] *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. 1. 78-85. (in Ukrainian)
5. Taranenko O.M., Fedorenko O.F. (2015). Kontseptsii rozvytku systemy osvity ditei iz porushenniamy slukhu v Ukraini. [The concept of development of the education system for children with hearing impairments] *Osoblyva dytyna: navchanni i vykhovannia*. 1. 27-33. (in Ukrainian)
6. Kontseptsii novoi ukrainskoi shkoly. [The concept of the new Ukrainian school] (2016). (in Ukrainian)
7. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. (2017). [On Education: The Law of Ukraine of 05.09.2017] *Golos Ukrainy*. (№ 178-179). 60–61. (in Ukrainian)
8. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.). [The Big Dictionary of the Modern Ukrainian Language (with addit. and clarific.)] Uklad. i holov. red. V. T. Busel. (2005). Kyiv-Irpin. 1728 s. (in Ukrainian)
9. Danilavichutiie E.A. (2018). Dity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkluzyvnomu seredovyschchi. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. [Children with special educational needs in an inclusive environment] (87). 7-18. (in Ukrainian)

10. Drahnev Yu.V. (2011). Informatsiino-navchalne seredovysheche yak chynnyk profesiinoho rozvytku maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury v umovakh informatsiino-osvitnoho prostoru. [Information and learning environment as a condition for professional development of future physical education teacher in the information and educational space] *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*. 1. 94-99. (in Ukrainian)
11. Zasenko V., Prokhorenko L. (2019). Osvita «osoblyvykh» ditei: stratehiia rozvytku.[Education for "special" children: a strategy for development] *Ridna shkola*. 3–4. 48–52. (in Ukrainian)
12. Zasenko V.V., Kolupaieva A.A., Taranchenko O.M. (2016). Osvita ditei z osoblyvymy potrebamy: vid instytualizatsii do inkluzii. [Educating children with special needs: from institutionalization to inclusion] *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini*. Kyiv. 68-77. (in Ukrainian)
13. Lytovchenko S.V. (2020). Perspektyvy rozvytku spetsialnogo zakladu osvity (za materialamy obhovorennia iz pedahohamy). [Prospects for the development of a special education institution (based on discussions with teachers)] *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu*. 4. 136-143. (in Ukrainian)
14. Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini. [National report on the state and prospects of education in Ukraine] (2016). *Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy*; [redkol.: V. H. Kremen (holova), V. I. Luhovyi (zast. holovy), A. M. Hurzhii (zast. holovy), O. Ya. Savchenko (zast. holovy)]; za zah. red. V. H. Kremeniia. Kyiv. 2016. 448 s. (Do 25-richchia nezalezhnosti Ukrainy). (in Ukrainian)
15. Navchannia ditei iz porushenniamy slukhu: navchalno-metodychnyi posibnyk. [Teaching children with hearing impairments: training manual] S.V. Kulbida, S.V. Lytovchenko ta in. (2019). Kharkiv. 216. (in Ukrainian)
16. Moiseienko R.O., Pedan V.B., Berezhnyi V.V. (2005). Orhanizatsiino-metodychni osnovy medyko-sotsialnoi reabilitatsii ditei z obmezhenyimi mozhlyvostyami zdorovia. [Organizational and methodological bases for medical and social rehabilitation of children with disabilities] *Vypusk III. Zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv. 24-29. (in Ukrainian)
17. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu pochatkovoï osvity. [On approval of the state standard for elementary education] (Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 roku № 87. Verkhovna rada Ukrainy.) *Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p>* (data zvernennia: 20.10.2020). (in Ukrainian)
18. Taranchenko O.M., Lytovchenko S.V. Fedorenko, Zhuk V.V., Lytvynova V.V., Shevchenko V.M. (2018). Osvita ditei z porushenniamy slukhu: suchasni tendentsii ta tekhnolohii. [Education for children with hearing loss: current trends and technologies] *Navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kharkiv. 7-12. (in Ukrainian)
19. Fedorenko O.F. (2015). Pedahohichniy suprovit molodshykh shkoliariv zi znyzhenym slukhom v umovakh inkluzyvnogo navchanni. [Pedagogical support for young students with hearing impairments in the context of inclusive education] *dys. kand. nauk., Instytut spetsialnoi pedahohiky NAPN Ukrainy*. Kyiv. 22 s. (in Ukrainian)
20. Sheremet M. K. (2007). Aktualni problemy spetsialnoi osvity. [Current problems of special education] *Naukovyi chasopys*. 36. *naukovykh prats*. Kyiv. 7. 79-81. (in Ukrainian)